

ავთანდილ ნიკოლეიშვილი

საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველი ყრილობა
და "ვეფხისტყაოსანი"

კლასიკური ლიტერატურული მემკვიდრეობისადმი ნეგატიური დამოკიდებულების მკვეთრად იდეოლოგიზებულმა იმ პოლიტიკამ, რომელიც საბჭოთა კავშირში იყო დამკვიდრებული გასული საუკუნის 20-30-იან წლებში, გარკვეულწილად "ვეფხისტყაოსნის" მიმართ იმდროინდელ ხელისუფალთა ერთი ნაწილის ნიჰილისტურ შეფასებებშიც ჰპოვა გამოვლინება. მიუხედავად იმისა, რომ მათ მიერ რუსთველისა და მისი პოემის შესახებ გამოთქმულ ამგვარ იდეოლოგიზებულ შეფასებებს სხვა ქართველ კლასიკოსთა შემოქმედებისადმი დამოკიდებულებისათვის საზოგადოდ დამახასიათებელი მასშტაბები არ შეუძენია, ხსენებული პერიოდის პარტიულ ლიდერთა საჯარო გამოსვლებსა და კლასიკური ლიტერატურული მემკვიდრეობის წერილობით მიმოხილვებში შოთა რუსთველი და მისი პოემა ძალიან ხშირად მთლიანად იყო დატოვებული უყურადღებოდ, ზოგიერთი მათგანი კი "ვეფხისტყაოსანს" საბჭოთა მკითხველისათვის იდეოლოგიურად მიუღებელ ნაწარმოებადაც მიიჩნევდა.

ამ თვალსაზრისით ყველაზე მეტ აქტიურობას, პირველ ყოვლისა, ფილიპე მახარაძე იჩენდა, რომელიც "ვეფხისტყაოსანს", როგორც "მონური წეს-წყობილებისა და მონური ცხოვრების" განმადიდებელ და "აღმოსავლეთის კილოზე შექმნილ" ნაწარმოებს, ასეთ შეფასებას აძლევდა: თავისი პოემით შოთა რუსთველი "არ გადმოგვცემს ხალხის სულისკვეთებას და მის მისწრაფებათ; "ვეფხისტყაოსანში" თქვენ ვერ ხედავთ ჩვენი ხალხის ცხოვრებას". ფ. მახარაძის მტკიცებით, ამნაირი შინაარსის მქონე პოემა მხოლოდ იმ ადამიანთა ინტერესის საგნად შეიძლება იქცეს, რომლებიც "უსაქმოდ და უღარდელათ ატარებენ დროს და სხვისი ნაოფლარით ცხოვრობენ". ამდენად, ისეთი ნაწარმოები, როგორიც "ვეფხისტყაოსანია," "არასოდეს არ შეიძლება გახდეს რომელიმე ნაყოფიერი მოძრაობის ან მოვლენის სათავეთ" (ფ. მახარაძე, 1926, გვ. 103).

ფ. მახარაძის ხაზგასმით, მისი ეს მოსაზრება, მართალია, "ზოგიერთ ვაჟბატონს არ მოეწონებოდა" და მისი გამოთქმისათვის მას "სასტიკად გაკიცხავდნენ, მაგრამ ამით სინამდვილე როდი შეიცვლებოდა."

მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა რეჟიმის სხვა იმჟამინდელ მესვეურებს "ვეფხისტყაოსნისადმი" თავიანთი ნეგატიური დამოკიდებულება ასეთი სიმკვეთრით არ გამოუხატავთ, რუსთველისა და მისი პოემისადმი უყურადღებობასა და გულგრილ დამოკიდებულებას 20-იან წლებსა და 30-იანი წლების დასაწყისში ისინიც ხშირად იჩენდნენ ხოლმე.

"ვეფხისტყაოსნისადმი" მათი სწორედ ამგვარი დამოკიდებულების ნათელ დადასტურებად უნდა მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ ხელისუფლების წარმომადგენელთა და სოციალისტური იდეოლოგიის სამსახურში ჩამდგარ ლიტერატორთა მხრიდან 1921 წლიდან მოყოლებული 1934 წლამდე ქართულ

პრესაში რუსთველთან დაკავშირებით მხოლოდ რამდენიმე ინფორმაციული ხასიათის მასალაა გამოქვეყნებული.

იმისათვის, რომ უფრო ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნეს ხსენებულ პერიოდში რუსთველისა და მისი პოემისადმი იმჟამინდელი ოფიციალური ხელისუფლების დამოკიდებულების არსზე, მოვიშველიებ კონკრეტულ არგუმენტებს.

პირველი ინფორმაცია, რომლითაც საბჭოთა საქართველოს მთავრობამ შოთა რუსთველისადმი თავისი დამოკიდებულება გამოხატა, მკითხველთათვის პოეტის დაბადებიდან 750 წლისთავისადმი მიძღვნილ ღონისძიებათა პროგრამის წარდგენა იყო. კერძოდ, გაზეთ “კომუნისტის” 1922 წლის 3 მარტის ნომერში გამოქვეყნებული განცხადებით, ხელისუფლება ასეთ ოფიციალურ ინფორმაციას ავრცელებდა: “28 თებერვალს შესრულდა 750 წელი საქართველოს უდიდესი პოეტის შოთა რუსთაველის დაბადების დღიდან.

ეს დატა აღებულია პირობით საქართველოს ისტორიკოსის სახკიას წინადადებით. უნდა აღინიშნოს, რომ ძველი დროის დიდი პიროვნებების დაბადების დატას იღებენ ყოველთვის პირობით.

შოთა რუსთაველი დაიბადა 1172 წელს დაბა რუსთავში, ქ. ახალციხის ახლოს.

რუსთაველის მთელი მოღვაწეობა ეკუთვნის ეგრეთ წოდებულ “ოქროს ხანას,” როდესაც ის ითვლებოდა თამარ მეფის მინისტრათ, მის მიჯნურათ და პოეტათ.

მკითხველისათვის დიდი პოეტის ბიოგრაფიის ამდაგვარი სახით, სულ რამდენიმე სტრიქონით მიწოდების შემდეგ, ხელისუფლების მიერ გამოქვეყნებულ განცხადებაში რუსთველის იუბილეს აღსანიშნავად ოფიციალურად დაგეგმილი და გასამართი შემდეგი ღონისძიებებიცაა ჩამოთვლილი:

“სამუზეუმო-საგამოფენო განყოფილება ამ დღისთვის გამოაფენს მიხეილის ქ. №3 სამ პლაკატს შოთა რუსთაველის დაბადების დღიდან 750 წლის თავის აღსანიშნავათ:

1) ისტორიული და ბიოგრაფიული ცნობები შოთა რუსთაველზე 5 სურათით. 2) შოთა რუსთაველი. 3) თამარ მეფე და მისი მამა გიორგი III. 4) რუსთაველი მხართმევს თამარ მეფეს თავის პოემას “ვეფხის ტყაოსანს”. 5) რუსთაველი მონასტერში. 6) პოემა “ვეფხის ტყაოსნის” შინაარსი სურათებით. 7) ვეფხვის ტყავით შემოსილი ტარიელი შეუპყრია სევდას თავის მიჯნურზე. 8) ტარიელი კლავს ლომსა და ვეფხვს. 9) ტარიელის და აეთანდილის სიყვარულის ახსნა თავის შეყვარებულებთან. აფორიზმები “ვეფხის ტყაოსნიდან” ქართულ ენაზე შოთა რუსთაველის სურათებით და ქართული ორნამენტებით” (“კომუნისტი”, 1922, 3/III).

ესაა და ეს. რუსთველის დაბადებიდან 750 წლისთავის აღნიშვნასთან დაკავშირებით იმჟამინდელ ხელისუფლებას მეტი არც არაფერი დაუგეგმავს და არც არაფერი გაუკეთებია.

მთავრობის მიერ შოთა რუსთველის ხსოვნისათვის პატივის მისაგებად დაგეგმილი შემდეგი ღონისძიება მისი ძველის დადგმის მცდელობა იყო. კერძოდ, გაზეთ “კომუნისტის” 1927 წლის 15 აპრილის ნომერში გამოქვეყნებული ინფორმაციით, ხელისუფლება ოფიციალურად იუწყებოდა თბილისში დიდი

პოეტის ძეგლის დადგმის შესახებ სპეციალური კომისიის შექმნის ამბავს. განათლების კომისრის — დ. კანდელაკის თავმჯდომარეობით შექმნილ საგანგებო კომისიაში, რომელსაც სამთავრობო განკარგულებით ჰქონდა დავალებული აღნიშნული საკითხის მოგვარებასთან დაკავშირებულ პრაქტიკულ საქმეთა ხელმძღვანელობა, გარდა ოფიციალური პირებისა, ქართული მეცნიერებისა და ხელოვნების ისეთი ცნობილი წარმომადგენლებიც შედიოდნენ, როგორებიც იყვნენ: ი. ჯავახიშვილი, ი. ნიკოლაძე, კ. კეკელიძე, პ. ინგოროყვა, დ. ჩუბინაშვილი, ვ. ბერიძე, პ. იაშვილი, ნ. მიწიშვილი და სხვები.

როგორც კომისიის მიერ 15 აპრილს გამართული სხდომის ანგარიშიდან ვგებულობთ, ხანგრძლივი მსჯელობის შემდეგ კომისიის წევრებს მიუღიათ გადაწყვეტილება შოთა რუსთველის ძეგლის აგება საბოლოოდ დასრულებულიყო 1929 წელს, ქართული წიგნის დაბეჭდვიდან სამასი წლის იუბილესთვის. ამავ სხდომაზე აურჩევიათ კომისია, რომელსაც ერთი კვირის განმავლობაში უნდა განესაზღვრა და წარმოედგინა განსახილველად ძეგლის აგებასთან, ადგილმდებარეობასთან და ფინანსებთან დაკავშირებული კონკრეტული რეკომენდაციები ("კომუნისტი," 1927, 16/IV).

სამწუხაროდ, ხელისუფლების მიერ მიღებული ეს კეთილშობილური გადაწყვეტილება არა თუ იმხანად, არამედ შემდგომშიც საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში დარჩა განუხორციელებელ იდეად და თბილისში შოთა რუსთველს ძეგლი მხოლოდ 1942 წელს დაუდგეს.

როგორც ცნობილია, გასული საუკუნის 20-იან წლებში მთელს საბჭოთა კავშირში, მათ შორის საქართველოშიც, ხელისუფლების მხრიდან კლასიკური ლიტერატურული მემკვიდრეობის წინააღმდეგ აქტიურად მიმდინარე იდეოლოგიური ბრძოლის კამპანია 30-იან წლებში თანდათანობით ცხრება. ამ თვალსაზრისით საბჭოური ხანის იდეოლოგიაში პოზიტიურად გარდამტეხი ეტაპის დადგომას სათავე 1934 წელს გამართულმა საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველმა ყრილობამ დაუდო.

მიუხედავად იმისა, რომ ხსენებულ ფორუმზე მიღებული დადგენილებებითა და პარტიული დირექტივებით მწერლობის თავისუფალი განვითარების პროცესი მკაცრ იდეოლოგიურ ჩარჩოებში ექცეოდა, აღნიშნულმა ყრილობამ საბჭოთა კავშირის, მათ შორის ჩვენი ქვეყნის, ლიტერატურულ ცხოვრებაშიც მაინც შეასრულა დადებითი როლი.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული მნიშვნელობა, უპირველეს ყოვლისა, იმ ფაქტს უნდა მივანიჭოთ, რომ ყრილობის შემდეგ არსებითად იწყებს შეცვლას კლასიკური ლიტერატურული მემკვიდრეობისადმი ხელისუფლების ადრინდელი ნიჰილისტური დამოკიდებულება. კერძოდ, ირ. აბაშიძის ხაზგასმით, ყრილობამდელ პერიოდში, "რაპის" "პოლიტიკურად მცდარი პოზიციების გამო, დიდი ქართული ლიტერატურული მემკვიდრეობა განუკითხავად იყო უარყოფილი. დენილნი იყვნენ დიდი ქართველი კლასიკოსები: შოთა რუსთაველი "ფეოდალიზმის მომღერლად" ითვლებოდა, ილია და აკაკი კი ბურჟუაზიულ მწერლებად" (ირ. აბაშიძე, 1977, გვ. 197). მიუხედავად იმისა, რომ ამ მემკვიდრეობის შეფასებისა და ინტერპრეტირების დროს პარტიულ-იდეოლოგიური მიდგომები შემდგომშიც ასრულებდა არსებითად მნიშვნელოვან როლს. ხელისუფლების მისჯიურთა მხრიდან კლასიკოს მწერალთა შემოქმედების ფუნდამენტურად გაყალბებისა

და დამახინჯებულად ინტერპრეტირების შემთხვევები, წინანდელ პერიოდთან შედარებით, მაინც აშკარად შემცირდა.

ასე რომ, როგორც ირ. აბაშიძე ამბობს, ხსენებულ ყრილობაზე ქართული ლიტერატურის შესახებ მალაქია ტოროშელიძის მიერ გაკეთებული მოხსენების შემდეგ ყველაფერი “ერთბაშად შეიცვალა, დაბრუნდნენ კლასიკოსები, ქართული მწერლობის შემდგომი განვითარების პერსპექტივები სულ სხვანაირად გადაიშალა” (ირ. აბაშიძე, 1977, გვ. 197).

იმისათვის, რომ მკითხველს უფრო ნათელი წარმოდგენა შეექმნეს ქართულ მწერლობასთან, კონკრეტულად კი შოთა რუსთველთან, დაკავშირებით ყრილობაზე განვითარებულ მოვლენებზე, მოკლედ გავიხსენებ იმჟამინდელ პერიპეტეიებს. ამ თვალსაზრისით უაღრესად მნიშვნელოვანი ინფორმაცია თავდაპირველად გასული საუკუნის 70-იან წლებში ბაკურიანში ტრადიციულად გამართულ ახალგაზრდა შემოქმედთა სემინარზე მოვისმინე.

კერძოდ, ერთ-ერთ სხდომაზე მოხსენებით გამოსვლისას საქართველოს მწერალთა კავშირის მაშინდელი მდივანი ბესარიონ ჟღენტი საკმაოდ ვრცლად და შთამბეჭდავად გვესაუბრა საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველ ყრილობაზე საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარის მოადგილისა და მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის — მალაქია ტოროშელიძის გამოსვლის შესახებ. ხსენებული ამბავი შემდგომში ამ ყრილობის ერთ-ერთმა დელეგატმა ირაკლი აბაშიძემაც მოუთხრო მკითხველს წერილობითი ფორმით. ირ. აბაშიძის ინფორმაციით, მ. ტოროშელიძის მიერ ქართული ლიტერატურის შესახებ ყრილობაზე გაკეთებული “მოხსენება ყრილობის მთავარ მოხსენებათა და თანამოხსენებათა შორის ყველაზე დიდი, გაცილებით დიდი იყო. მან 20 აგვისტოს თითქმის მთელი დილის სხდომა დაიკავა და დარბაზში ნამდვილი სენსაცია გამოიწვია” (ირ. აბაშიძე, 1989, გვ. 104).

როგორც ბ. ჟღენტისა და ირ. აბაშიძის მოგონებებიდან ირკვევა, მ. ტოროშელიძემ ესოდენ ვრცელი მოხსენება, რომლის უდიდესი ნაწილი ქართული კლასიკური მწერლობის დიდოსტატთა შემოქმედებითი ღვაწლის წარმოჩენას, პირველ ყოვლისა კი შოთა რუსთველის პოემის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის შეფასებას დაეთმო, ყრილობას საბჭოთა იმპერიის იმჟამინდელი საჭეთმპყრობლის ი. სტალინის დავალებით წარუდგინა.

მ. ტოროშელიძის მოხსენების თავდაპირველი ვარიანტი, რომელიც, სხვა მოკავშირე რესპუბლიკათა სამწერლო ორგანიზაციების ხელმძღვანელთა გამოსვლების მსგავსად, მხოლოდ თხუთმეტ წუთამდე დროს მოიცავდა, თურმე მარტოოდენ საბჭოთა პერიოდის მწერალთა შემოქმედებას ეძღვნებოდა, კლასიკური ქართული მწერლობა კი მთლიანად იყო უყურადღებოდ დატოვებული. ყრილობის გახსნამდე ერთი თვით ადრე სტალინი პირადად დაინტერესებულა მ. ტოროშელიძის გამოსვლის ტექსტით და ამ მიზნით პირადადაც შეხვედრია მას მოსკოვში. ბ. ჟღენტის გადმოცემით, სტალინს მ. ტოროშელიძის მოხსენება პრინციპულად არ მოსწონებია და მისთვის ასეთი რამ უთქვამს:

— ამ ყრილობაზე შენი გამოსვლით ქართველებს პირველად გვიძლევა შესაძლებლობა იმისა, მთელ მსოფლიოს დავანახოთ, რა უმდიდრესი ლიტერატურული საგანძურის მფლობელებიც ვართო. ამიტომ შენი მოხსენების

უმთავრესი მიზანი სწორედ ამ საგანძურის შესახებ საუბარი უნდა იყოსო. პირველად მარტო "ვეფხისტყაოსანზე" უნდა ისაუბრო დაახლოებით ნახევარი საათი და ყველას გააგებინო, როგორი ზოგადსაკაცობრიო ქმნილებაა ეს პოემა; შემდეგ ასევე ვრცლად უნდა მიმოიხილო ჩვენი სხვა კლასიკოსების შემოქმედებაცო. რაც შეეხება საბჭოთა პერიოდის ლიტერატურასა და თანამედროვე მწერლებს, მათ შესახებ მხოლოდ მოკლედ, სულ სამი-ხუთი წუთი, ისაუბრო.

სტალინს იმის თქმას, აბა, ვინ გაუბედავდა, მომხსენებელს ყრილობაზე გამოსვლის დრო მკაცრად განსაზღვრული რომ ჰქონდა.

სტალინის მიერ მიცემული ამ უაღრესად მნიშვნელოვანი დავალების შესრულებას მხოლოდ მ. ტოროშელიძე, ცხადია, ვერ შეძლებდა. ამიტომაც თბილისში დაბრუნებისთანავე "სასწრაფოდ შეიქმნა მწერალთა და მეცნიერთა კოლექტივი: პ. ინგოროყვას, ა. ბარამიძის, გ. ქიქოძის, მ. ზანდუკელის, შ. რადიანის, ბ. ჟღენტის, დ. დემეტრაძის და თვით მ. ტოროშელიძის შემადგენლობით, რომელთაც სულ რაღაც ორ კვირაში მოამზადეს სრულიად ახალი მოხსენება" (ირ. აბაშიძე, 1989, გვ. 106).

თანახმად ი. სტალინის მითითებისა, მ. ტოროშელიძის მოხსენების უდიდესი ნაწილი რუსთველის პოემის ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის წარმოჩენას მიეძღვნა, რაც კარგად ჩანს გაზეთ "კომუნისტის" 1934 წლის 27 აგვისტოს ნომრიდან, რომლის თითქმის მთელი მეორე გვერდი ("კომუნისტი" იმხანად დიდი ფორმატით გამოდიოდა) ხსენებული მოხსენების ტექსტს აქვს დათმობილი.

კარგად მახსოვს, ამასთან დაკავშირებით ბ. ჟღენტმა ზემოთ ნახსენებ ლექციაში ასეთი რამეც გვითხრა: ყრილობაზე გამომსვლელთა მოხსენებებისა და სიტყვების შემოკლებულ ვარიანტებს იმ დღეებში თურმე საბჭოთა იმპერიის მაშინდელი პირველი გაზეთი "პრავდაც" ბეჭდავდა. იმის გამო, რომ მ. ტოროშელიძის მოხსენება ძალზე დიდი მოცულობისა იყო, გაზეთში მისი საგრძნობლად შემცირებული ვარიანტი გამოუქვეყნებიათ. ბ. ჟღენტის თქმით, ეს ამბავი სტალინს, ეტყობა, საწყენად დარჩენია, რის გამოც იმავე დღეს გაზეთის აღნიშნული ნომერი ხელმეორედ დაუსტამბავთ, სადაც ხსენებული მოხსენების ტექსტი უკვე სრულად ყოფილა გამოქვეყნებული.

როგორც ითქვა, მიუხედავად იმისა, რომ მოხსენებაში ქართული კლასიკური ლიტერატურის თითქმის ყველა დიდოსტატის შემოქმედებითი ღვაწლი იყო წარმოჩენილი მეტ-ნაკლები მასშტაბებით, მომხსენებლის განსაკუთრებული ყურადღების საგნად, პირველ ყოვლისა, მაინც რუსთველი და მისი პოემა იქცა. მოხსენებაში ხაზგასმით იყო აღნიშნული, რომ "ვეფხისტყაოსანი" "ერთ-ერთი ყველაზე უდიდესი ნაწარმოებია, რომელიც კი მოგვცა ლიტერატურამ შუა საუკუნეების განმავლობაში". მომხსენებლის შეფასებით, "ამ 700 წლის განმავლობაში რუსთაველის პოემა იყო და დღესაც არის ის წიგნი, რომელიც ყველაზე მეტად იკითხება საქართველოში... მისი პოპულარობა იქამდე მივიდა, რომ იგბ განმტკიცდა ფოლკლორში და ამ პოემით სიუჟეტის ირგვლივ თქმულებათა მთელი ციკლი შეიქმნა...

რუსთაველმა გადალახა საშუალო საუკუნეთა რელიგიური განკერძოება. იგი აღწევს მსოფლმხედველობისა და თავისუფალი აზროვნების იმ სფეროებს, რომლისთვისაც არ მიუღწევია საშუალო საუკუნეთა დასავლეთის არც ერთ

პოეტს თვით აღორძინების ეპოქამდე” (მ. ტოროშელიძე, “კომუნისტი,” 1934, 27/VIII).

მომხსენებლის მიერ ზოგადად ქართულ ლიტერატურასთან, კონკრეტულად კი “ვეფხისტყაოსანთან,” დაკავშირებით გამოთქმულ ასეთ შეფასებათა მნიშვნელობას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას სძენდა ის ფაქტი, რომ ხსენებულ ყრილობას არა მარტო საბჭოთა კავშირიდან ესწრებოდა მწერალთა ელიტის უდიდესი წარმომადგენლობა, არამედ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნიდანაც. ფაქტობრივად, ამ ყრილობის დროს საბჭოთა იმპერიის საგულდაგულოდ ჩაკეტილი სივრცე პირველად გაიხსნა უცხოეთისათვის და იქიდან მოწვეულ სტუმრებს რეალურად მიეცათ შესაძლებლობა მათთვის მანამდე ხელმიუწვდომელი ინფორმაციები მიეღოთ ე. წ. მოძმე რესპუბლიკების, მათ შორის საქართველოს, ლიტერატურული ცხოვრების შესახებ. ასე რომ, ხსენებულ ყრილობაზე მ. ტოროშელიძის მიერ ზემოთ აღნიშნული სახით გაკეთებული მოხსენება ი. სტალინის მიერ კარგად გამიზნული მოქმედება იყო.

ეს ყველაფერი სიმართლე რომ არის და ქართული კლასიკური ლიტერატურის წარმოჩენა ამ ყრილობის ერთ-ერთ მთავარ შედეგად რომ იქცა, ამას სტალინის მიერ მომხსენებლისათვის ყრილობამდე ერთი თვით ადრე მიცემული მხოლოდ ზემოთ ხსენებული დავალება კი არ ამტკიცებს, არამედ ისიც, რომ, კლასიკური ქართული ლიტერატურის საუკეთესო ნიმუშების ორგანიზებულად თარგმნის მიზნით, ყრილობის წინ საქართველოში საქვეყნოდ ცნობილ რუს მწერალთა დიდი ჯგუფიც ჩამოვიდა.

ყოველივე ზემოთქმულის დასტურად აქ ასეთი ფაქტიც მინდა გავიხსენო: კრემლში, კავშირების სახლის სვეტებიან დარბაზში, სადაც ყრილობა გაიმართა, პირველივე დღიდან მოყოლებული მის დასრულებამდე, მსოფლიოს, უწინარეს ყოვლისა კი რუსული, ლიტერატურის დიდოსტატთა პორტრეტები იყო გამოფენილი. ქართული დელეგაციისათვის მოულოდნელად, ყრილობის გახსნიდან მეორე დღეს მათ რიგს რუსთველის პორტრეტიც შეემატა, რამაც, ბუნებრივია, ქართული დელეგაციის განსაკუთრებული მდღევარება და აღფრთოვანება გამოიწვია. ეს ემოცია ირ. აბაშიძემ პოეტური ფორმითაც გამოხატა სწორედ იმ დღეებში დაწერილი ლექსით “რუსთაველის სახე კავშირთა სახლის სვეტებიან დარბაზში”.

ეს იყო შოთა...

უცებ დელვა და ჟრუანტელი,

უცებ თვალებში ბედნიერი აღმასის წვეთი —

კავშირთა სახლში შემობრძანდა დიდი ქართველი

და ტრიბუნასთან დაიკავა დარბაზის სვეტი.

ირ. აბაშიძე აღნიშნულ ფაქტთან დაკავშირებით 1974 წელს დაწერილ მოგონებაში წერს, რომ ყრილობის დარბაზში რუსთველის პორტრეტის გამოფენა მ. ტოროშელიძის მოხსენებით გამოსვლის შემდეგ (20 აგვისტო) მოხდა (ირ. აბაშიძე, 1977, გვ. 198). ბ. ჟღენტის ინფორმაციით კი ყრილობის გახსნიდან მეორე დღეს — 18 აგვისტოს. კერძოდ, აი, რას წერს ბ. ჟღენტი ამასთან დაკავშირებით წერილში “ქართული მწერლობა ყრილობაზე:” “ქართულმა ლიტერატურამ, მისმა თანამედროვე მდგომარეობამ და კლასიკურმა მემკვიდრეობამ ყრილობაზე განსაკუთრებული ყურადღება (ხაზგასმა ავტორისაა)

და ინტერესი გამოიწვია. ჯერ კიდევ ქართული მწერლობის შესახებ მოხსენებების მოსმენამდე და მოხსენებების წინასწარი მასალების საფუძველზე შეიქმნა საერთო შთაბეჭდილება ქართული მწერლობის შესახებ. ყრილობის დარბაზში, სადაც გამოყვანილი იყო რუსული მწერლობის უდიდეს კლასიკოსთა პორტრეტები, ყრილობის გახსნის მეორე დღეს ყველაზე თვალსაჩინო ადგილას გამოჩნდა რუსთაველის (ხაზგასმა ავტორისა) სურათი, რომლის პირდაპირ დაიკიდა უკრაინის უდიდესი პოეტის ტარას შევჩენკოს პორტრეტი" (ბ. ჟღენტი, 1934, "კომუნისტი," 1934, 24/IX).

თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ირ. აბაშიძის მოგონება ყრილობის ჩატარებიდან 40 წლის შემდეგ დაიწერა, ბ. ჟღენტისა კი მისი დამთავრებიდან მხოლოდ რამდენიმე დღის შემდეგ, უნდა ვიფიქროთ, რომ ერთმანეთისაგან განსხვავებული ამ ორი ინფორმაციიდან მართალი ბ. ჟღენტის მიერ მოწოდებული ცნობაა. ამ ფაქტით კი კიდევ ერთხელ დასტურდება, რომ ყრილობაზე მის ორგანიზატორთა მიერ ქართული მწერლობისადმი გამოვლენილი განსაკუთრებული ყურადღება შემთხვევითი მოვლენა არ ყოფილა და უშუალოდ სტალინის ნება-სურვილით იყო განპირობებული.

თუმცა ქართული კლასიკური ლიტერატურული მემკვიდრეობისა და მისი პოეტური გვირგვინისადმი საბჭოთა იმპერიის საჭეთმპყრობლის ამგვარი ყურადღება იმხანად მხოლოდ ყრილობის მასშტაბებით რომ არ შემოფარგლულა, ამას ყრილობის მიმდინარეობის დღეებში საქართველოს ხელისუფლების მიერ რუსთველთან დაკავშირებით ოფიციალურ დადგენილებათა მიღებაც ადასტურებს. კერძოდ, 20 აგვისტოს, ყრილობაზე მ. ტოროშელიძის გამოსვლის დღესვე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა ჯერ რუსთველის დაბადებიდან 750 წლისთავის აღნიშვნის თაობაზე მიიღო დადგენილება, მეორე დღეს კი "ვეფხისტყაოსნის" რუსულ ენაზე აკადემიური გამოცემის შესახებ.

იმისათვის, რომ უფრო ნათელი წარმოდგენა შეგვექმნეს იმ მასშტაბებზე, რითაც ხელისუფლება რუსთველის იუბილეს ჩატარებას სამი წლის შემდეგ, 1937 წლის ოქტომბერში, გეგმავდა, გავიხსენოთ საიუბილეოდ განსაზოროციელებელ უმთავრეს ღონისძიებათა ჩამონათვალი (იმჟამინდელი ვითარების გათვალისწინებით, მოსკოვთან "შეუთანხმებლად, ასეთ გადაწყვეტილებებს საქართველოს მთავრობა მხოლოდ საკუთარი ნება-სურვილით, რასაკვირველია, ვერავითარ შემთხვევაში ვერ მიიღებდა):

"ტფილისში აღიმართოს შოთა რუსთაველის ძეგლი.

საიუბილეო ზეიმის ყველა მოსამზადებელ სამუშაოთა მოსაწყობად და შოთა რუსთაველის ძეგლის კონკურსის ჩასატარებლად საქართველოს სახკომსაბჭოსთან დაარსდეს კომიტეტი შემდეგი შემადგენლობით: გერმანე მგალობლიშვილი (თავმჯდომარე), ლ. ბერია, მ. გორკი, ფ. მახარაძე, მ. ტოროშელიძე, ნ. მარი, ი. ჯავახიშვილი, კ. კეკელიძე, ა. შანიძე, მ. ჯავახიშვილი, გ. ტაბიძე, ი. ნიკოლაძე, პ. იაშვილი, კ. გამსახურდია, ლ. გუდიაშვილი, ს. ჩიქოვანი, გ. ქიქოძე.

განათლების სახ. კომისარიატმა დააწესოს რუსთაველის სახ. მუდმივი ჯილდო, რომელიც ყოველწლიურად მიესჯება საუკეთესო მაღალ-შნატურულ პოეტურ ნაწარმოებთ (ორიგინალურს ოთხ თირგმნილს) ქაროულ ენაზე.

სახ. უნივერსიტეტის ლიტერატურისა და ენის ინსტიტუტმა მოამზადოს “ვეფხვის ტყაოსნის” აკადემიური გამოცემა და საამისო მუშაობა დაამთავროს 1936 წლის დამლევისათვის.

სახელგამმა 1935 წელს დაბეჭდოს “ვეფხვის ტყაოსნის” გაიაფებული გამოცემა მასობრივი ტირაჟით.

მოწონებული იქნას გამომცემლობა “აკადემიის” წინადადება “ვეფხვის ტყაოსნის” რუსული გამოცემის შესახებ.

განათლების კომისარიატმა 1 თვის ვადაში ცენტრალურ კომიტეტს წარუდგინოს ლონისძიებანი “ვეფხვის ტყაოსნის” სხვა ენებზე თარგმნისა და გამოცემის შესახებ.

გამოცხადდეს კონკურსი “ვეფხვის ტყაოსნის” აკადემიური გამოცემის მხატვრულ გაფორმებასა და ილუსტრაციებზე.

გამოცხადდეს კონკურსი რუსთაველის სახელთან და პოემასთან დაკავშირებულ საუკეთესო მუსიკალურ ნაწარმოებზე.

გამოცხადდეს კონკურსი რუსთაველთან და მის პოემასთან დაკავშირებულ საუკეთესო სცენარზე.

სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურისა და ენის ინსტიტუტს მიეკუთვნოს რუსთაველის სახელი.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დაარსდეს რუსთაველის კათედრა” (“კომუნისტი,” 1934, 21/VIII).

მიუხედავად იმისა, რომ გარდა ქართული კლასიკური მწერლობისა, საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველ ყრილობაზე იმპერიის შემადგენლობაში შემავალ სხვა არარუს ხალხთა ლიტერატურული მემკვიდრეობაც იქნა მეტ-ნაკლებად წარმოჩენილი და პატივგებული, რუსი მწერლების შემდეგ განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში ამ თვალსაზრისით მაინც ქართველ კლასიკოსთა შემოქმედებითი ღვაწლი, პირველ ყოვლისა კი “ვეფხვისტყაოსანი” და მისი ავტორი, მოექცა.

როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, ეს გარემოება შემთხვევითი მოვლენა არ ყოფილა და ამ შემთხვევაში განმსაზღვრელი როლი, უწინარეს ყოვლისა, სტალინის ფაქტორმა შეასრულა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, მკითხველს სავისებით სამართლიანად გაუჩნდება კითხვა, რით აღმოჩნდა განპირობებული ეს ყველაფერი? რატომ მოხდა, რომ სტალინმა, რომლის დამოკიდებულება თავისი ისტორიული სამშობლოსადმი სხვა ე. წ. მოძმე რესპუბლიკებთან მისი დამოკიდებულებისაგან ფაქტობრივად არაფრით განირჩეოდა, საქართველოსადმი ამგვარად მიკერძოებული ყურადღება ასე აშკარად და შეუნიღბავად გამოხატა?

ჩემის აზრით, ამ გარემოების განმპირობებელ უმთავრეს ფაქტორს ის დამოკიდებულება წარმოადგენდა, რომელსაც სტალინისადმი, როგორც მსოფლიოს უდიდესი იმპერიის საჭეთმპყრობლისადმი, იჩენდნენ უცხოეთში იმხანად. მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა კავშირად სახელდებული ეს იმპერია ფორმალურად ერთ სახელმწიფოდ შედუღაბებულ თანაბარუფლებიან რესპუბლიკათა ერთობას წარმოადგენდა, რეალურად იგი მაინც განახლებული რუსული იმპერია იყო.

მსოფლიოში პირველობის პრეტენზიის მქონე ამ იმპერიას კი სათავეში არარუსი მმართველი ედგა, იმ ერის წარმომადგენელი, რომლის შესახებაც არა

მარტო უცხოეთში, არამედ თვით იმპერიაშიც ძალიან ცოტა რამ იყო ცნობილი. ასე რომ, პირდაპირ თუ არაპირდაპირ, მსოფლიოში იმის გარკვევითაც ბევრი იყო დაინტერესებული, რა სულიერი მემკვიდრეობისა და კულტურის მქონე ხალხის შვილი იყო ის კაცი, რომელიც არა მარტო ამხელა ქვეყანას ედგა სათავეში, არამედ მთელი მსოფლიოს განვითარების პროცესშიც მონაწილეობდა აქტიურად.

ალბათ, არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ხსენებულ ყრილობაზე ქართული კლასიკური მწერლობისადმი, პირველ ყოვლისა კი "ვეფხისტყაოსნისადმი," სტალინის უშუალო ინიციატივითა და მითითებით გამოვლენილი ზემოთ ხაზგასმული ყურადღება უწინარესად სწორედ უცხოეთშიცა და თავად საბჭოთა კავშირშიც ცხოველი ინტერესის საგნად ქცეული ამ კითხვებისათვის ირიბად გაცემულ პასუხს წარმოადგენდა, მის მიერვე საკუთარი პიროვნების წარმოჩენის შენიღბულ ფორმას.

ჩემის აზრით, საბჭოთა იმპერიის ქართველმა საჭეთმპყრობელმა ამ სახით მთელ მსოფლიოს ასე ფართოდ და მასშტაბურად მაშინ არა მარტო მისი მშობელი ერის უძველესი და უდიდესი ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის მქონე ლიტერატურულ მემკვიდრეობა დაანახა პირველად, არამედ არაპირდაპირი ფორმით ისიც უთხრა, რომ იგი რომელიმე უკულტურო და ინტელექტუალური განვითარების გზაზე ახლად ფეხმედგმული ხალხის შვილი კი არ იყო, არამედ იმ ერის წარმომადგენელი, რომელსაც ჯერ კიდევ XII საუკუნეში ჰქონდა დაწერილი მსოფლიო ლიტერატურის ისეთი უნიკალური შედევრი, როგორიც "ვეფხისტყაოსანია".

დამოწმებული ლიტერატურა

ირ. აბაშიძე, 1977 - ირ. აბაშიძე, თხზ. ორ ტომად, ტ. II, 1977.

ირ. აბაშიძე, 1989 - ირ. აბაშიძე, გუშინ, გუშინწინ... წერილები, მოგონებები, 1989.

ფ. მახარაძე, 1926 - ფ. მახარაძე, თხზ. კრებული, ტ. V. სიტყვა-კაზმული მწერლობა და მისი კრიტიკა, 1926.

ბ. ჟღენტი, 1934 - ბ. ჟღენტი, ქართული მწერლობა ყრილობაზე. იხ: გაზ. "კომუნისტი," 1934.

საქ. კ. ბ. (ბ) ცენტრალური კომიტეტის 1934 წლის 20 აგვისტოს დადგენილება შოთა რუსთაველის დაბადებიდან 750 წლისთავის აღნიშვნის შესახებ. გაზ. "კომუნისტი," 1934 წ. 21 აგვისტო.

რუსთაველის დაბადებიდან 750 წლის თავი. გაზ. "კომუნისტი," 1922 წლის 3 მარტი.

რუსთაველის ძეგლი. გაზ. კომუნისტი, 1927 წლის 15 და 16 აპრილი.

მ. ტაროშელიძე, 1934 - მ. ტაროშელიძე, ქართული ლიტერატურა. მოხსენება საბჭოთა კავშირის მწერალთა პირველ ყრილობაზე. გაზ. "კომუნისტი," 1934 წ. 27 აგვისტო.

AVTANDIL NIKOLEISVILI**THE FIRST CONGRESS OF THE SOVIET WRITERS AND
“THE MAN IN THE PANTHER’S SKIN”**

The ideology biased negative politics to the classic literature established in the Soviet Union in the 20-30s of the last century was also featured in the nihilistic evaluation of “The Man in the Panther’s Skin” by a certain part of the government officials of the time, especially in their public speeches and the reviews of the heritage of the classical literature. Because of the ideological motives the epic poem “The Man in the Panther’s Skin” was either completely neglected or regarded as an unacceptable book to be read by Soviet people.

However, the first congress of soviet writers held in 1934 served a positive turning point for the evaluation of the epic poem. Namely, in the report made by Malakia Toroshelidze, then the chairman of the union of the Georgian writers, the universal values of “The Man in the Panther’s Skin” was discussed quite comprehensively. The report apparently had been prepared according to the directions of Joseph Stalin, the head of the empire.

There is little doubt that the presentation of “The Man in the Panther’s Skin” in such depths and scopes in the aforesaid congress would have been made in favor of a guised support of Stalin’s personality. Being an ethnic Georgian, the leader of the Soviet Union would need to promote the ancient literature of his country with its universal values in order to claim indirectly that he could not have been uncultured as he was a son of the highly cultivated people and of the country that even in the 12th century created world masterpieces, and not of the one that has just appeared under way of the intellectual development.